

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Копинця Ю. Ю.

**«ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ЕВОЛЮЦІЮ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02. – політичні інститути і процеси.**

Актуальність теми дослідження. Незважаючи на доволі велику кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці політичних партій в Україні, роль політичних партій в Україні дедалі послаблюється на користь ФПГ і місцевих кланів після реформи децентралізації. А партійна система зазнає подальшої деінституціоналізації, термін життя політичних партій скорочується, членство у політичних партіях лишається вкрай низьким. Це пояснюється, з одного боку, тим, що в Україні утвердився гібридний політичний режим, який докорінно змінює природу і сутність політичних партій. З іншого боку, тенденції деінституціоналізації партійних систем, зниження рівня функціональності політичних партій є загальносвітовими тенденціями. Тому вивчення впливу сучасних тенденцій у розвитку партійних систем країн ЄС і спроба виявити у чому корелюються вітчизняні процеси партієгенезису і загальноєвропейські певною мірою дасть можливість співставити вітчизняні тенденції партієгенезису з загальноєвропейськими і тим самим дати відповідь на ряд питань, які актуальні для вітчизняних партій: проблема деінституціоналізації, залежності партій від великого бізнесу, проблема низького членства в партіях, персоніфікації та деідеологізації політичних партій, регіоналізації політичних партій і т. ін. Таким чином, висловлені міркування підтверджують актуальність теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій роботи ґрунтується на послідовному дотриманні визначеної методології, чітко аргументованою і науково обґрунтованою метою і завданнями дослідження, об'єктом і предметом дослідження. З окресленою метою – здійснення комплексного політологічного аналізу особливостей розвитку партійної системи України у контексті сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу автор цілком справився. В роботі було переконливо виокремлено основні теоретико-методологічні підходи та категоріальний апарат дослідження; охарактеризовано історичні етапи еволюції політичних партій та сучасні

тенденції їх розвитку; охарактеризовано особливості формування партійних систем країн Європейського Союзу та показано зміни у структурі партійного ландшафту після 2015 р.; проаналізовано вплив парламентських електоральних циклів 2015–2020 рр. на акторний склад і конфігурацію партійних систем європейських країн; обґрунтовано та охарактеризовано модель розвитку вітчизняної партійної системи; досліджено вплив електоральних циклів 2014–2020 рр. на еволюцію української партійної системи; виокремлено і досліджено тенденції розвитку української партійної системи у загальноєвропейському контексті.

Поряд з перерахованими важливими складовими і перевагами роботи слід акцентувати увагу й на тому, що дана робота вирізняється високою професійною охайністю автора – ретельним, акуратним і коректним вивченням досліджень, які стосуються цієї тематики – зарубіжних і вітчизняних, їх згадування у тексті, що є необхідною умовою наукового дослідження при формулюванні наукової новизни і завдяки чому висновки дослідження виглядають аргументовано і переконливо.

Методологічна основа дослідження становить широку гаму загальнонаукових та спеціальних методів дослідження – кількісних та якісних, достатніх, на наш погляд, для розкриття теми. Так, теоретико-методологічна основа дослідження включає в себе застосування широкого спектру загальнонаукових методів: індукції і дедукції, аналізу і синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, логіко-інтуїтивного методу.

Крім того, при проведенні дослідження Ю.Ю. Копинцем використано низку політологічних теорій, які надають можливість для аналізу сучасних тенденцій розвитку політичних партій і партійних систем. Йдеться про концепт «тихої революції», яка докорінно змінює суспільство та інститути, які в ньому функціонують, в тому числі і політичні партії. Теорії, які описують нові моделі партій у постіндустріальному суспільстві: О. Кірххаймер («всеохоплюючі партії»), Р. Катц («картельні партії»), Х. Маргітс («кіберпартії») та інші. Обґрунтовано детермінацію розвитку партійних систем під впливом комплексу різнорівневих чинників. У загальнотеоретичному аспекті вплив чинників на розвиток партійних систем досліджується у рамках двох основних підходів – соціетального та інституціонального.

Емпіричну базу дослідження становить інформація, представлена на сайтах, на яких розміщена електоральна статистика по виборах в країнах Європейського Союзу та України: «Офіційний сайт Центральної Вибірчої Комісії України», «2019 European election results» (результати виборів до Європарламенту 2019 року), «Election Resources on the Internet» (результати виборів у країнах Євросоюзу), «Parties and Elections in Europe», «The European Elections Monitor» (результати парламентських виборів у країнах Євросоюзу).

Звертає на себе увагу й чітка **структура роботи**, послідовність та аргументованість положень дисертації. В дисертації досліджено та систематизовано теоретичні підходи, понятійно-категоріальний апарат і методологічний інструментарій, якими оперує автор, і які пояснюють специфіку процесів партієгенезису в країнах ЄС та Україні.

Наукова новизна одержаних результатів виглядає цілком переконливо і аргументовано. Дисертантом вперше з-поміж вітчизняних науковців охарактеризовано структурні зміни в партійних системах країн Європейського Союзу після 2015 р. та окреслено сучасні тенденції їхнього розвитку і з'ясовано, що такі зміни торкаються перш за все балансу впливів на формування урядових структур: від «мейнстрімних» партій до партій «нової політики»; досліджено вплив парламентських електоральних циклів 2017–2019 рр. на розвиток і функціонування партійних систем країн Європейського Союзу. Доведено, що головною особливістю парламентських виборів 2017–2019 рр. було протистояння «мейнстрімних партій» і партій «нової політики»; проаналізовано вплив електорального циклу 2019–2020 рр. на конфігурацію і акторний склад вітчизняної партійної системи. Доведено, що електоральний цикл 2019–2020 рр. суттєво змінив акторний склад і конфігурацію партійної системи України; вивчено і конкретизовано вплив сучасних тенденцій європейського партієгенезису на особливості функціонування партійної системи України; розкрито сутнісні характеристики історичної еволюції політичних партій, які відображають їх організаційні, функціональні, ідеологічні особливості та специфіку соціально-політичного розвитку в рамках окремих періодів; охарактеризовано такі історичні типи партій: кадрові, масові, всеохоплюючі, картельні та партії «нової політики».

Також, що важливо для прикладного значення цього дослідження, Ю.Ю. Копинцем сформульовано пропозиції стосовно вдосконалення нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність українських політичних партій. Йдеться перш за все про умови реєстрації політичних партій та припинення їхньої діяльності, участь політичних партій у виборчих процесах, удосконалення державного фінансування діяльності політичних партій; виокремлено і охарактеризовано моделі партійних організацій, які є домінуючими у сучасних політиях; трактування сутності «партійних криз» в історії європейського партієгенезису.

Водночас при викладеній високій оцінці представленого дослідження деякі **положення дисертації носять дискусійний характер і потребують уточнення.**

По-перше, у дисертації автор виокремлює європартії, «які не є зареєстрованими у ЄС, але в майбутньому деякі з них зможуть також отримати офіційну реєстрацію. До таких партій належать: «Європа-

Демократія-Есперанто», «Нові європейці», Європейська партія свободи особистості, Європейська піратська партія», «Європейська партія за права тварин», «Європейська федералістська партія, «Вольт Європа», «Рух за демократію в Європі 2025», «Тепер народ». Усі вони виникли упродовж останніх 15-20 років та у більшості своїй є партіями «однієї проблеми» (с. 100). Як можуть бути партії незареєстрованими, але партіями? Чи йдеться про рухи чи ГО і яких країн? Також незрозумілим є твердження, що «популізм посилюється в результаті кризи соціально-європейської політичної системи, заснованої на ліберально-демократичних принципах» (с. 171). Що за тип політичної системи?

По-друге, основними каналами впливу тенденцій розвитку європейських політичних партій на українське партіотворення Ю. Ю. Копинець визначає такі: а) позитивний демонстраційний ефект (організація виборчих кампаній, діяльність політичних партій тощо); б) теоретико-методологічний інструментарій аналізу політичних партій і партійних систем, розроблений європейською політичною наукою; в) ідеалтипові нормативно-правові моделі, які регулюють функціонування політичних партій і партійних систем; г) участь українських політичних партій у міжнародних та європейських об'єднаннях політичних партій; д) вимоги Європейського Союзу до відповідності законодавства про партії й вибори відповідним стандартам. На наш погляд, це твердження потребує уточнення, оскільки автор справедливо називає їх «основними». Тому тут постає питання – а які неосновні канали впливу, по-перше? По-друге, чи завжди цей вплив має позитивний ефект на процеси партіогенезису в Україні? По-третє, у дисертації слід було б з огляду на вказані канали впливу, детальніше їх проаналізувати, не обмежуючись тільки аналізом результатів електоральних циклів.

По-третє, на думку автора, «перемога В. Зеленського це результат прорахунків і неузгодженості щодо питань внутрішньої і зовнішньої політики у попередній адміністрації П. Порошенка, це, по-перше. По-друге, налаштованість українських виборців на кардинальні зміни українського політикуму. По-третє, позасистемність кандидата і акцентування у виборчій кампанії на вирішення життєво-важливих питань: припинення війни, підвищення добробуту населення, подолання корупції і т. д. Все це разом і дало синергетичний ефект упевненої перемоги В. Зеленського (с. 171). На наш погляд, тут слід вести мову не стільки про провали політики П. Порошенка, скільки про консенсус ФПГ проти П. Порошенка, про політичну технологію, яка й «винесла» на посаду президента В. Зеленського, про суб'єктивні риси самого Порошенка, що дискредитувало і його, і його політику, що має вкрай негативні і довготривалі наслідки для держави щодо рівня довіри до інструментів демократії, до європейського вибору тощо.

По-четверте, результати виборів 2019 р. кардинальним чином змінили конфігурацію партійної системи України, адже партія «Слуга народу» здобула перемогу у 21 області України (с. 177-178). Формально все так. Однак на практиці, ці цифри не стільки про партії чи партійну систему України. Тут радше йдеться про успіх певної технології, однак істотно це не змінило політичний ландшафт. Оскільки, як справедливо стверджує автор, основними суб'єктами політичного процесу в Україні є ФПГ і місцеві клани. Перемога «Слуги народу» означала тільки перетікання «зацікавлених осіб» на місцях у нинішню партію влади, якою стала ймовірно на один електоральний цикл партія «Слуга народу», що є характерною особливістю української приблизно з кінця 1990-х рр.

По-п'яте, дещо технологічним вважаємо підхід автора до виявлення впливу сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу на еволюцію та функціонування партійної системи України. Адже результати виборів у країнах ЄС мало корелюються з партійно-політичним ландшафтом України. Хоча вони дійсно відображають тенденції у політичних настроях громадян країн-членів ЄС. Натомість більш продуктивним був би аналіз тенденцій у суспільно-політичних процесах країн ЄС, які так чи інакше притаманні (або ні) Україні, що конвертується у відповідні політичні настрої населення і підхоплюється політичними партіями. Саме під впливом ризиків, загроз і тенденцій і трансформуються партійні програми і стратегії.

Загалом висловлені зауваження є точкою зору опонента на характер змін механізмів інтеракції громадянського суспільства та держави під впливом євроінтеграційного фактору й не знижують загалом високий фаховий рівень представленої дисертації.

Дисертаційне дослідження виконане на високому теоретико-методологічному рівні, є об'єктивним і виваженим. Результати дослідження достатньо апробовані на наукових заходах, висвітлені у наукових фахових виданнях (загалом це 11 наукових праць, тез конференцій, що для кандидатської дисертації більш, ніж достатньо).

Дане дослідження є важливим внеском у розвиток досліджень щодо посилення ролі політичних партій у політичних процесах в Україні та інституціоналізації партійної системи.

Отримані у дослідженні результати можуть бути використані як в прикладній політичній діяльності при вдосконаленні вітчизняного механізму взаємодії органів державної влади та політичних партій, при формуванні партійних стратегій, так і у науково-викладацькій діяльності – при викладанні відповідних навчальних курсів і проведенні подальших наукових досліджень.

Автореферат адекватно відображає зміст дисертації. Належної оцінки заслуговує якість оформлення наукового апарату, стиль викладення матеріалу, акуратність і коректність при оперуванні термінами, поняттями, нормативно-правовими актами, емпіричними даними, які посилюють прикладну частину дослідження.

Висловлені міркування цілком підтверджують достовірність отриманих висновків та результатів дисертаційного дослідження, які мають належне теоретичне і прикладне значення.

Проведений аналіз роботи дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Копинця Ю. Ю. «Вплив сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу на еволюцію та функціонування партійної системи України» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор Копинець Ю. Ю. заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
завідувачка відділу політичних інститутів і процесів
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України

22 листопада 2021 р.

ПІДПИС ЗАВІДУВАЧКИ
Начальник відділу кадрів
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України

Г.І. Зеленько